

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 26.4
September, 2018

ISSN 2545 – 4439

ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Vol. 26. 4.
Scientific Papers

MEDICAL SCIENCES AND HEALTH

KIJ

Vol. 26

No. 4

pp. 999 - 1370

Skopje 2018

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL. 26.4.***

September, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 26.4.

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasta Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 26.4.

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)

Prof. Mersad Mujevic PhD, Public Procurement Administration of Montenegro (Montenegro)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)

- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)

- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)

- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Todorka Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevic PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

EDITORIAL REVIEW BOARD

Each paper is reviewed by the editor and, if it is judged suitable for this publication, it is then sent to two referees for double blind peer review.

The editorial review board is consisted of 45 members, full professors in the fields 1) Natural and mathematical sciences, 2) Technical and technological sciences, 3) Medical sciences and Health, 4) Biotechnical sciences, 5) Social sciences, and 6) Humanities from all the Balkan countries and the region.

Contents

HbA1C TEST FOR DIAGNOSIS DIABETES MELLITUS, EXPERIENCES OF PHI GOTSE DELCEV IN DELCEVO IN THE PERIOD FROM 2015 TO 2017	1017
Katerina Gjorgievska Velinova.....	1017
Biljana Gjorgjeska	1017
INCREASING AND CONFIRMING THE CULTURE OF MOVEMENT IN THE PEOPLE FOR PREVENTION OF SUGAR DIABETES TYPE 2 AND ITS CONDITIONS	1025
Snezhina Georgieva	1025
Varvara Pancheva	1025
THE SATISFACTION OF PATIENTS IN BULGARIA OF THE VOLUME AND QUALITY OF HEALTH CARE IN DIABETES MELLITUS	1033
Varvara Pancheva	1033
Nadka Vassileva.....	1033
Valentin Vasilev.....	1033
OPINION OF THE STUDENTS OF THE MEDICAL COLLEGE, THE OLD TOWN OF ZAGORA FOR THE WIDE USE OF ANTIBIOTICS	1039
Rozalina Yordanova.....	1039
Pavlina Teneva.....	1039
ACUTE DISSEMINATED ENCEPHALOMYELITIS: CLINICAL PRESENTATION, DIAGNOSTICS, TREATMENT, OUTCOME AND DISTINGUISHNESS FROM MULTIPLE SCLEROSIS	1045
Leartha Alili Ademi	1045
Blerim Ademi.....	1045
CHALLENGES FOR FAMILIES OF CHILDREN WITH EPILEPSY	1051
Dimitrina Blagoeva.....	1051
MULTIDRUGRESISTANT TUBERCULOSIS- CHALLENGES, DILEMMAS, TREATMENT ...	1057
Ljiljana Simonovska	1057
Iva Paneva.....	1057
Gordana Panova.....	1057
Lence Nikolovska	1057
HORMESIS – FRIEND AND FOE IN OUR LIFE.....	1063
Vasilka Ilieva	1063
EFFECTIVENESS OF COMPLEX REHABILITATION WITH DEEP OSCILLATION AND KINESITHERAPY FOR PAIN RELIEF IN PATIENTS WITH GONARTHRITIS.....	1071
Mratskova Galina.....	1071
Dimitrov Nedko	1071
Petrov Damyan.....	1071
FORMING PROFESSIONAL SKILLS OF OCCUPATIONAL THERAPY IN CLINICAL PRACTICE	1079
Violeta Ivanova.....	1079
Ruska Paskaleva.....	1079
Katya Peeva	1079
TREATMENT OF HYPERTENSION AND COMPLICATIONS IN THE EMERGENCY DEPARTMENT – DELCHEVO	1085
Bistra Angelovska.....	1085

Elena Drakalska	1085
Ana Gligorovska	1085
Aleksandar Cvetkovski	1085
MOTIVATION AND SATISFACTION OF THE TRAINING OF STUDENTS OF PROFESSIONAL DIRECTION "HEALTH CARE"	1091
Pavlina Teneva.....	1091
Katya Mollova	1091
Hristina Milcheva.....	1091
NURSING STUDENTS` TRAINING IN GERIATRIC CARE: CHALLENGES, REALITY, TRENDS	1097
Galina Terzieva.....	1097
Katya Popova	1097
STRATEGIC GUIDELINES FOR PREVENTION OF OCCUPATIONAL STRESS AMONG HEALTHCARE PROFESSIONALS	1105
Zlatina Lecheva.....	1105
SPECIFICATION OF ACQUIRED SOCIAL COMPETENCES IN THE TRAINING OF GERIATRIC SPECIALISTS IN BULGARIA	1111
Mariya Dimova	1111
EXAMINATION OF THE RELATION BETWEEN PERSONAL CHARACTERISTICS AND THE HIGH RISK SEXUAL BEHAVIOUR	1117
Nino Koleva.....	1117
PATHOLOGICAL CONDITIONS FOR THE DURATION OF THE PREGNANCY AND THE EFFECTS OF PHYSICAL ACTIVITY ON THE MOTHER AND THE FETUS.....	1127
Danica Gjurovska.....	1127
Lence Nikolovska	1127
BIRTH WEIGHT OF THE CHILD AND DURATION OF BREAST FEEDING AS POSSIBLE RISK FACTORS FOR DEVELOPMENT OF MOLAR INCISOR HYPOMINERALIZATION (MIH)	1133
Svetla Petrova	1133
Tanya Nihtyanova.....	1133
Plamena Sapunarova.....	1133
Maria-Magdalena Buchkova.....	1133
ИСХРАНА И ТРЕТМАН НА ТРУДНИЦА	1139
Панова Гордана.....	1139
Шуманов Ѓорѓи.....	1139
Симоновска Лилјана	1139
Страхил Газепов.....	1139
SOCIAL ECONOMIC ASPECT AND TREATMENT OF THE PATIENTS WITH A STROKE.....	1145
Gordana Panova.....	1145
Ljiljana Simonovska	1145
Gjorgji Shumanov.....	1145
PROMOTION AND PROPHYLAXIS OF CHILDREN'S CARDIAC HEALTH - LONG-TERM INVESTMENT IN THE HEALTH OF THE FUTURE GENERATION	1153
Tanya Popova.....	1153
Ivanka Stambolova.....	1153
TREATMENT OF MUSCLE PAIN WITH MIOFASCIAL TECHNIQUES AND TRIGGER POINTS TREATMENT	1159

Lence Nikolovska	1159
Mario Nikolovski	1159
Tose Krstev	1159
Kristijan Nikolovski	1159
STUDY OF THE PHYSICAL ACTIVITY OF CHILDREN IN PRE-SCHOOL AGE WITH OVERWEIGHT	1165
Vanya Pavlova	1165
Katya Peeva	1165
ROLE OF THE NURSE IN THE PREVENTION OF CARDIOVASCULAR DISEASE	1171
Marieta Todorova	1171
PERFORATED PEPTIC ULCERS-SURGICAL TREATMENT	1177
Boyko Atanasov	1177
Nikolay Belev	1177
STUDENT SATISFACTION BY QUALITY OF HEALTHCARE MANAGEMENT IN MEDICAL ESTABLISHMENT	1183
Kamelia Bogdanova	1183
STANDARD BEHAVIOR AND CARE IN RECURRENT PERIOD OF PATIENTS AFTER BURNS	1189
Anushka Dimitrova	1189
PREVENTION OF OBESITY IN EARLY SCHOOL AGE CHILDREN	1195
Snezhina Georgieva	1195
METHODS FOR TRAINING OF ADULT PATIENTS WITH CHRONIC DISEASES	1199
Albena Andonova	1199
Mima Nikolova	1199
Silviya Kyuchukova	1199
FRACTURE ERGOTHERAPY	1205
Maria Becheva	1205
MACRO- AND MICROELEMENTS AND THEIR PHYSIOLOGICAL IMPORTANCE FOR THE BONE MINERAL DENSITY	1211
Radka Tomova	1211
Svetla Asenova	1211
Bisera Atanasova	1211
Krasimira Tzoneva	1211
Mariana Nikolova	1211
Miglena Slavova	1211
Radka Hadjiolova	1211
EVALUATION OF ULTRASOUND BASED POINT SHEAR WAVE ELASTOGRAPHY FOR DIAGNOSIS OF INFLAMMATORY PANCREATIC DISEASES	1217
Bozhidar Hristov	1217
Vladimir Andonov	1217
COMPARISON OF THE SHORT TERM EFFECTS IN THE DECREASE OF THE PAIN IN THE TREATMENT OF DISFUNCTIONS OF THE CERVICAL PART	1225
Toshe Krstev	1225
Lence Nikolovska	1225
Tamara Stratorska	1225
Dance Vasileva	1225

POSITIVE HEALTHY BEHAVIOR OF STUDENTS - CONDITION FOR PREVENTING OBESITY	1229
Petya Stefanova.....	1229
Galina Terzieva.....	1229
Monika Obreykova	1229
Dechko Ignatov	1229
CONTROL OF EPIDEMIC PAROTITIS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA.....	1235
Gjorgji Shumanov.....	1235
Strahil Gazepov.....	1235
Evgenija Nikolovska.....	1235
Marina Stojceva	1235
Gordana Panova.....	1235
Tatjana Rushkovska	1235
Lazar Shumanovski.....	1235
Canka Shumanova	1235
IMPORTANCE OF HYGIENE BEHAVIOR OF POOL FACILITY USERS	1243
Slavica Ostojić Krsmanović.....	1243
Ljiljana Crnčević Radović	1243
CLIMATIC CHANGES AND THEIR IMPACT IN THE QUALITY OF HUMAN LIFE.....	1251
Fauzi Skenderi	1251
FUNCTIONAL WORKLOAD OF YOUNG TEENAGE GYMNASTS- 12-14 YEARS OF AGE	1255
Kaloyana Krumova-Tsoncheva.....	1255
STUDYING THE OPPORTUNITIES TO ADJUST THE DIVERSITY OF SPORT IN STUDENTS.....	1261
Sider Dimitrov	1261
Todor Cvetanov	1261
ANALYSIS OF CLINICAL PARAMETERS OF PATIENTS WITH GRAVES' DISEASE.....	1267
Radka Tomova	1267
Pavlina Koseva.....	1267
Zdravko Kamenov	1267
Mariana Nikolova	1267
Radka Hadjiolova.....	1267
RECENT KNOWLEDGE ABOUT THE EFFICACY OF HERBAL PREPARATION OF SAW PALMETTO IN TREATMENT OF BENIGN PROSTATIC HYPERPLASIA	1273
Antonela Velkova	1273
Viktorija Maksimova	1273
PREVALENCE OF HYPERMETROPY IN PRESCHOOL CHILDREN IN DELCHEVO	1281
Ilija Atanasov	1281
Gazepov Strahil.....	1281
Alen Georgiev	1281
Pavle Kocev	1281
PREVALENCE OF MYOPIA IN PRESCHOOL CHILDREN IN RADOVISH	1287
Vesna Pesheva Jankovski	1287
Gazepov Strahil.....	1287
Panova Gordana	1287
Georgi Shumanov	1287

REDUCTION OF DMFT INDEX AFTER IMPLEMENTATION OF THE "NATIONAL STRATEGY FOR PREVENTION OF ORAL DISEASES OF CHILDREN AGED 0-14 YEARS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA FROM 2008-2018"	1293
Sofija Carceva Shalja	1293
Biljana Getova	1293
Kiro Papakoca	1293
Stefan Kitanovski	1293
BASIC PRINCIPLES AND STAGES OF TREATMENT OF PATIENTS WITH MAXILLARY RESECTION.....	1301
Ivan Gerdzhikov.....	1301
DENTOALVEOLAR INJURIES	1307
Shpend Aliu	1307
Dimova Cena	1307
Naskova Sanja.....	1307
Zarkova-Atanasova Julija	1307
PREVALENCE OF CARIES OF PRIMARY AND PERMANENT TEETH IN CHILDREN WITH OVERWEIGHT AND OBESITY	1311
Plamena Sapunarova.....	1311
Tanya Nihtyanova.....	1311
Svetla Petrova	1311
Elitsa Veneva	1311
BASIC OF INCREASING ALVEOLAR RIDGE – AUGUMENTATION.....	1317
Shpend Aliu	1317
Dimova Cena	1317
Biljana Evrosimovska	1317
Zlatanovska Katerina	1317
PREVALENCE OF DENTAL EROSIONS IN CHILDREN WITH OVERWEIGHT AND OBESITY	1321
Tanya Nihtyanova.....	1321
Plamena Sapunarova.....	1321
Svetla Petrova	1321
COMBINED PROSTHETIC TREATMENT OPTIONS FOR PATIENTS WITH HARD PALATE RESECTION.....	1327
Ivan Gerdzhikov.....	1327
UPDATE IN PERIRADICULAR SURGERY	1331
Dimova Cena	1331
Biljana Evrosimovska	1331
Zlatanovska Katerina	1331
Naskova Sanja.....	1331
Zarkova-Atanasova Julija	1331
COMPARISON OF ROOT SURFACE ROUGHNESS INDUCED BY HAND AND ULTRASONIC INSTRUMENTATION ON TREATED MOLARS: AN IN VITRO STUDY	1335
Ivanovska- Stojanoska Marija.....	1335
Popovska Mirjana	1335
Dimova Cena	1335
Ljuba Simjanovska.....	1335

Spasovski Spiro.....	1335
Radojkova- Nikolovska Vera.....	1335
Kristina Mitic	1335
Angela Tasevska	1335
ORAL HYGIENE DURING ORTHODONTIC TREATMENT	1341
Sandra Atanasova.....	1341
Ivona Kovachevska	1341
Sanja Nashkova.....	1341
Verica Toneva	1341
Katerina Zlatanovska	1341
Natasha Longurova	1341
ORAL HEALTH ASSESSMENT AMONG ELDERLY IN LONG TERM RESIDENCE	1347
Mihajlo Petrovski.....	1347
Ivona Kovacevska	1347
Olivera Terzieva-Petrovska.....	1347
Kiro Papakoca.....	1347
Ana Minovska	1347
Sofija Carceva-Salja.....	1347
COMPARATIVE ANALYSIS FOR THE USE OF DENTAL NANOCOMPOSITES IN MACEDONIA, BULGARIA AND SWEDEN.....	1355
Ivona Kovacevska	1355
Katerina Zlatanovska	1355
Natasa Longurova	1355
Olivera Terzieva-Petrovska.....	1355
Zlatko Georgiev	1355
ALTERNATIVE SOLUTIONS FOR TREATMENT OF PARTIAL EDENTULISM – FLEXIBLE DENTURES.....	1361
Katerina Zlatanovska	1361
Ivona Kovacevska.....	1361
Cena Dimova	1361
Natasa Longurova	1361
Sanja Naskova.....	1361
Julija Zarkova-Atanasova	1361
THE MOST COMMON COMPLICATIONS AFTER ENDODONTIC TREATMENT	1367
Natasa Longurova	1367
Katerina Zlatanovska	1367
Ivona Kovacevska.....	1367
Sandra Atanasova.....	1367
Nikola Denkov	1367

ИСХРАНА И ТРЕТМАН НА ТРУДНИЦА

Панова Гордана

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, gordana.panova@gmail.com

Шуманов Ѓорѓи

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Симоновска Лилјана

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Страхил Газепов

Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Резиме: Мајчинството е сон на секоја жена, а раѓањето последниот чекор до најсреќниот момент и првата средба со крвкото новороденче. Бременост (латински: *graviditas*) — развивање на еден или повеќе плодови во матката на жената, познати како фетус или ембрион.

Изборот на храна во бременоста што ќе се консумира е секојдневие. Се внимава што ќе се јаде, пие, колку ќе се биде физички активен. Изборот најчесто се прави во контекст на околината во која се живее. Денешната околина промовира прекумерен внес на калории и ја обесхрабрува физичката активност. Околината, како и индивидуалните избори за активност, придонесоа кон драматично зголемувањето на стапките на зголемена телесна тежина и дебелина во светски рамки. Заедно со тие стапки, се зголемуваат и оние поврзани со влошување на здравјето, како што се кардиоваскуларните болести, дијабетот тип 2, како и некои типови на канцер.

Клучни зборови: исхрана и третман, трудници, бременост

ВОВЕД

Очекуваниот датум за породување (ПДП) е по 40 недели, сметајќи од последната менструација. Породувањето се случува помеѓу 37-та и 42-та недела. Бременоста вообичаено трае точно 38 недели по зачнувањето. Иако бременоста започнува по оплодувањето, попрактично е да се смета од првиот ден на последната менструација на жената, или од датата на зачнување ако се знае. Последниот датум за породување може да се пресмета со една од овие дати. Основата на правилото на Наегел за проценка на датумот за породување е 40 недели т.е. девет месеци и шест дена. Поточните и посоефицирани алгоритми земаат предвид други променливи, на пример дали станува збор за прво или второ дете (т.е. бремената жена е прворотка или не), етничка група, возраста на родителот, должината на менструалниот циклус и менструалната редовност².

Породувањето се случува по 37-та недела, но не порано од 42-та (помеѓу 259 и 294 денови сметани од последната менструација). Бебињата родени пред крајот на 37-та недела (259 дена) се сметаат за недоносени, а оние родени по 42-та недела (294 дена) се сметаат за преносени. Кога бременоста трае повеќе од 42 недели (294 дена) ризикот од компликации за жената и фетусот значително се зголемува. Поради тоа, во случај кога бременоста е некомплицирани, т.е. во периодот помеѓу 41-та и 42-та недела, гинеколозите вообичаено преферираат да го предизвикаат породувањето.

[1] Помалку од 5% од породувањата се случуваат во последниот термин, 50% од породувањата се случуваат во текот на неделата на последниот термин и речиси 90%, 14 дена пред или по пресметаниот термин. Далеку покорисно е дотогаш да се имаат предвид повеќе термини, отколку само еден определен ден, на пример, неколку пресметани последни термини со помош на онлајн калкулатори кои ни ја даваат оваа информација⁴ „Definition of gravida“. *The Free Dictionary/Medical Dictionary*. Farlex, Inc. конс. 17 јануари 2008 г.¹

Повеќето вагинални породувања завршуваат успешно, но доколку дојде до зголемување на компликациите, тогаш се прави царски рез.

[2] Мајката и бебето хормонално се поврзани и по породувањето преку ослободување на окситоцин од страна на мајката, хормон кој се ослободува преку доењето. („Definition of gravida“. *The Free Dictionary/Medical Dictionary*. Farlex, Inc. конс. 17 јануари 2008 г.)

Повеќето бремени жени имаат одредени симптоми кои укажуваат на бременост. Такви симптоми се гадење и повраќање, прекумерна поспаност и умореност, желба за определена храна која што порано не и била толку омилена на бремената и често мокрење, особено во текот на ноќта.

ЗАДАЧИ НА АНТЕНАТАЛНАТА ГРИЖА

- идната мајка да се обезбеди со информации и совети кои се однесуваат на бременоста, раѓањето и негата на новороденото;
- да се понуди широка психосоцијална поддршка и да се идентификува потребата од таквата поддршка;
- да се идентификува секаков ризик по здравјето на фетусот или мајката за да се обрати внимание на секој проблем навреме или на антенаталниот преглед или со интервенција на специјалист на повисоко ниво;
- да се обезбеди рутинска грижа за различни болести и тегоби. (Проф. д-р Глигор Димитров, Авторизирани предавања по акушерство, 2013)

КОМУНИКАЦИЈА ПОМЕЃУ ПАЦИЕНТКАТА И МЕДИЦИНСКИОТ ПЕРСОНАЛ

Кон сите родилки треба да се постапува со должно почитување, треба да им се обезбеди увид (информација) во актуелната ситуација и мерките што се преземаат. За да се олесни тоа, здравствениот работник треба да воспостави соодветен однос со пациентката, да се запознае со нејзините очекувања и желби врзани за породувањето, внимавајќи притоа на тонот, однесувањето и изборот на зборови. Сето ова треба да помогне во обезбедувањето на водство и поддршка во текот на породувањето.

ПОДДРШКА ВО ТЕКОТ НА АКТИВНАТА ФАЗА ОД ПОРОДУВАЊЕТО

На пациентка која се наоѓа во активна фаза на породувањето, со регуларно воспоставени родилни трудови, треба да ѝ се обезбеди поддршка и грижа по принципот „еден на еден“. Овие пациентки не треба да се оставаат сами во подолг временски период, освен доколку тоа не е на барање на пациентката.

Во случаите на нормално напредување на породувањето кај коишто не постои ризик за состојбата на мајката и на плодот, не се препорачува примена на клинички интервенции.

ИСХРАНА ВО БРЕМЕНОСТА

Статијата исхрана и бременост се однесува на конзумирањето хранливи материи и внимавање на исхраната пред, за време на и по бременоста. Мари Е. Бараси забележува дека сите диетални совети кои се однесуваат на исхраната за време на бременоста, претставуваат важни фактори за определување на здравјето на зачатниот ембрион во иднина. Освен тоа, забележано е дека некои фактори во врска со исхраната го намалуваат ризикот од појава на болести во детството и ризикот од несакана смрт, зашто и помагаат на мајката да го снабди организмот со хранливи материи.

Во една прелиминарна студија од 1950 година, која се однесува на врската помеѓу исхраната и бременоста, забележано е дека детето на жена која што во првите осум недели од бременоста конзумирала минимални вредности на хранливи материи постои повисока стапка на смртност или растројство, за разлика од децата родени од мајки кои воделе грижа за својата исхрана, бидејќи рестрикциите во матката кај овие деца се во помал број. Слабата исхрана, пред и за време на бременоста е поврзана не само со физички нарушувања, туку и со невролошки пореметувања и хендикеп. Поради нарушување на исхраната на мајката, детето во подоцнежниот живот може повеќе да подлежи на дегенеративни заболувања. (Nutrition During Pregnancy Resource List for Consumers, USDA NAL Food and Nutrition Information Center (PDF)92KB)

ЦЕЛ НА ТРУДОТ

-да се претстави негата, едукацијата и исхраната во бременоста,

- да се даде приказ за бремените жени според нивната возраст и националност.

МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

Користени се архивски податоци од ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гинекологија и Акушерство – Скопје и е направена консултација со дел од вработените, медицинските сестри и докторите кои имаат одлично

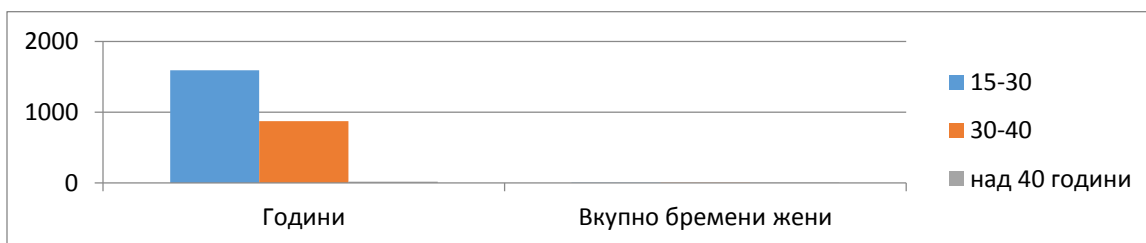
познавање и искуство со бремените жени, и добиените податоци се прикажани графички, табеларно и нумерички.

РЕЗУЛТАТИ

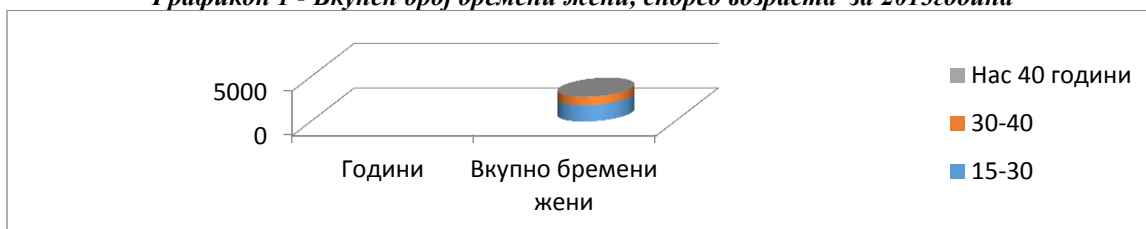
Податоци за вкупниот број на бремени пациентки во претходните 5 години (2013- 2017 година), кои ќе бидат претставени одделно по години.

Табела 1 – Вкупен број бремени жени, според возраста за 2013 година

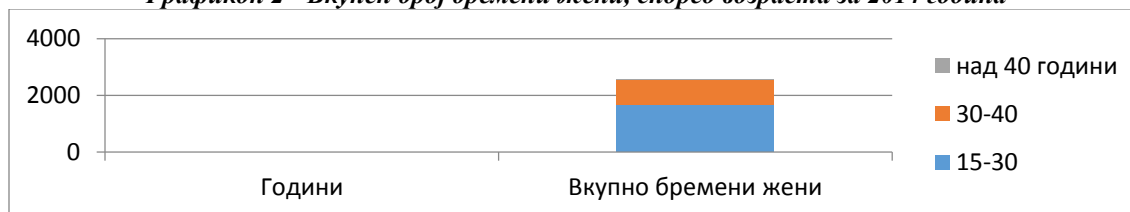
Години	15-30	30-40	Над 40 години
Вкупно бремени жени-2013година	1590	872	20
Вкупно бремени жени-2014година	1800	950	32
Вкупно бремени жени-2015година	1870	987	39
Вкупно бремени жени-2016година	2200	987	39
Вкупно бремени жени-2017година	2150	883	37

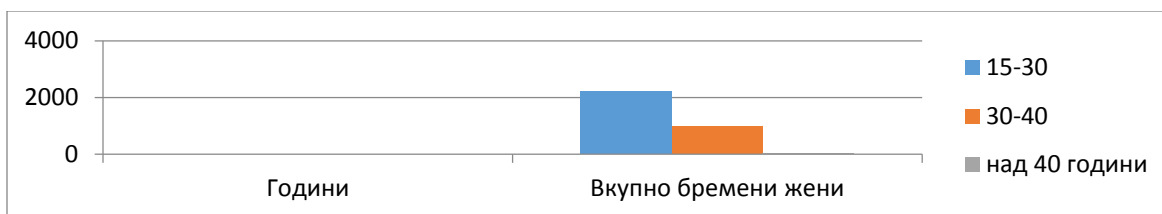
Графикон 1 - Вкупен број бремени жени, според возраста за 2013година

Графикон 2 - Вкупен број бремени жени, според возраста за 2014 година

Графикон 3 - Вкупен број бремени жени, според возраста за 2015 година

Графикон 4 - Вкупен број бремени жени, според возраста за 2016 година

Графикон 5 - Вкупен број бремени жени, според возраста за 2017 година

ДИСКУСИЈА

Негата, едукацијата и исхраната во бременоста се многу важни фактори за здравјето на секоја жена и за нејзиното бебе. Прикажани се бројот на бремени жени според нивната возраст пријавени во ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гинекологија и Акушерство – Скопје. Најголем број на пациенти се пријавени во 2016 година и тоа 2200 на возраст од 15-30 години додека најмал број е после 40тата година, каде се пријавени во 2013 година и тоа со број 20. За начинот на исхрана е направен следниот анкетен лист со прашања и одговори.

АНКЕТЕН ЛИСТ

Анкетниот лист е спроведен на 50 трудници, кои помогнаа во истражувањето со нивните конкретни одговори.

Вид на прашање	Одговор ДА	Одговор НЕ
Дали сте запознаени со видот на исхрана во текот на бременоста ?	29	21
Дали сте запознаени со тоа каков вид на исхрана треба да се внесе во телото додека сте трудна?	29	21
Дали сметате дека добивате правилни совети и лекови во текот на бременоста?	45	5
Дали ги слушате своите доктори и сестри во врска со укажаните совети и заштитни мерки во бременоста?	48	2
Дали во текот на бременоста чувствувате гадење и повраќање?	23	27
Дали сакате да се породите по природен пат?	24	36
Дали сакате да се породите со царски рез?	26	24

ЗАКЛУЧОК

Бременоста кај човекот е повеќе проучувана за разлика од бременоста кај цицачите. Породувањето се случува околу 38-та гестациска недела или приближно 40 недели од последниот нормален менструален

период на жената. Медицински, за нормален датум за породување се смета доколку тој се паѓа во текот на 14 дена пред или по пресметаниот датум.. За дебелите жени кои сакаат да забременат, препорачливо е да ја намалат својата телесна тежина пред зачнувањето, поради тоа што неплодноста е поврзана и со дебелината. Истражувањата во врска со енергијата и напорот, потребни за време на метаболичните промени на телото покажаа дека жената која има оптимално складирање на масти и соодветна дополнителна консумација на хранливи материи има полесно породување .

Негата, едукацијата и исхраната во бременоста се многу важни фактори за здравјето на секоја жена и за нејзиното бебе. Во горенаведените резултати прикажани се бројот на бремени жени според нивната возраст пријавени во ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гинекологија и Акушерство – Скопје. За исхраната во бременоста и за видот на истата се запознаени повеќе од половината трудници. Советите од претпоставените во врска со исхраната ги слушале 48 од 50 жени а 45 мислат дека добиваат добри совети и едукации од вработените. Половина од жените сакаат да се породат по природен пат а половина со царски рез. Скоро сите знаеле дека идеалната тежина во бременоста не им е спазена и имаат повеќе килограми.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Nutrition During Pregnancy Resource List for Consumers, USDA NAL Food and Nutrition Information Center (PDF|92KB)
- [2] Pérez-López FR (2007). "Iodine and thyroid hormones during pregnancy and postpartum". *Gynecol. Endocrinol.* 23 (7): 414–28.
- [3] Government Statistical Service and Department of Health. NHS Maternity Statistics, England: 2002–03. *Statistical Bulletin* 2004/10. London: Department of Health; 2004.
- [4] National Institute for Clinical Excellence. Induction of Labour. Clinical guideline D. London: National Institute for Clinical Excellence; 2001
- [5] Expert Maternity Group. *Changing Childbirth*. London: HMSO; 1993
- [6] Габе, Нибил и Симпсон, Акушерство: Нормални и проблематични бремености, Табернакул, 2011
- [7] Cunningham, Leveno, Bloom и сор., *Williams Obstetrics: 23rd edition*, Ars Lamina (ALamina)
- [8] Кален, Ултразвук во гинекологијата и акушерството, Табернакул, 2011
- [9] The Johns Hopkins Manual of Gynecology and Obstetrics, Ars Lamina (ALamina)
- [10] Проф. д-р Глигор Димитров, Авторизирани предавања по акушерство, 2013
- [11] Младеновиќ Д. и сор., Гинекологија и акушерство, Завод за уџбенике, Белград, 2008